LISTOPAD 2015 CENA 24,90 ZŁ (W TYM 5% VAT) WWW.SKLEP.INFOR.PL

PORADNIK GAZETY PRAWNEJ

UKAZUJE SIĘ OD 1995 ROKU

WYDANIE SPECJALNE

SPADKI, TESTAMENTY, DAROWIZNY

– PO ZMIANACH

REWOLUCYJNE ZMIANY

- Jak przeprowadzić postępowanie spadkowe u notariusza, a jak przed sądem
- Jakie są nowe zasady dotyczące przyjęcia spadku
- Kiedy można sporządzić europejskie poświadczenie dziedziczenia
- Co jest ważne przy spisywaniu testamentu
- Jak sporządzić i odwołać darowiznę

INDEKS 331783

INFOR

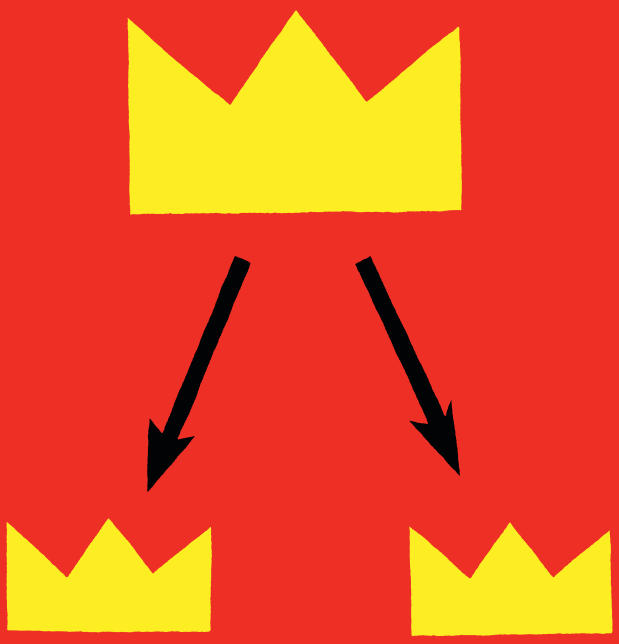
ISBN 978-83-7440-631-4

Partner merytoryczny INFOR IFK Platforma Księgowych i Kadrowych

Patronat merytoryczny NOTARIAT RZECZYPOSPOLITEJ LEX QUOD EST NOTAMUS

DZIEŃ OTWARTY NOTARIATU

Porozmawiaj z notariuszem o dziedziczeniu

28 listopada 2015, 10.00-16.00

Białystok NOT
ul. M. Skłodowskiej-Curie 2

Bielsko-Biała Książnica Beskidzka
ul. Słowackiego 17A

Bydgoszcz I Liceum Ogólnokształcące
Plac Wolności 9

Chełm Urząd Miasta Chełm
ul. Lubelska 65

Częstochowa
Muzeum Częstochowskie/Ratusz
al. NMP 45

Dobiegniew
ul. Staszica 9, Dobiegniew

Gdańsk Urząd Miejski w Gdańsku
ul. Nowe Ogrody 8/12

Gliwice Sąd Rejonowy
ul. Powstańców Warszawy 23

Gorzów Wielkopolski
Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna
ul. Kosynierów Gdyńskich

Jelenia Góra Książnica Karkonoska
ul. Bankowa 27

Katowice Budynek Wydziału
Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego
ul. Jordana 18

Koszalin Klub "Przylesie" Koszalińskiej
Spółdzielni Mieszkaniowej
ul. Szenwalda 2

Kraków Międzynarodowe
Centrum Kultury
Rynek Główny 25

Legnica Galeria Piastów - małe patio
ul. Najświętszej Marii Panny 9

Łódź Uniwersytet Łódzki
Centrum Konferencyjno-Szkoleniowe
ul. Kopcińskiego 16/18

Olsztyn NOT
Plac Konsulatu Polskiego 1

Poznań Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
Aleja Niepodległości 2

Puławy Urząd Miasta Puławy
ul. Lubelska 5

Radom Urząd Miasta Radom
ul. Jana Kilińskiego 30

Szczecin Budynek "Buchalter"
ul. Wojska Polskiego 83

Toruń Klub Od Nowa
ul. Gagarina 37A

Warszawa Hotel Gromada
Plac Powstańców Warszawy 2

Witnica Parafia Matki Boskiej
Nieustającej Pomocy
ul. Gorzowska 2

Wrocław Budynek Starej Giełdy
Pl. Solny 16

Honorowy Patronat
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy

Patroni medialni:

RMF

DZIENNIK GAZETA PRAWNA

Spis treści

1. SPADKI **5**

1.1. Kto i ile dziedziczy – zasady dziedziczenia 8
1.1.1. Zasady dziedziczenia ustawowego 9
1.1.1.1. Dziedziczenie przez małżonka i dzieci spadkodawcy 9
1.1.1.2. Dziedziczenie przez dzieci spadkodawcy 10
1.1.1.3. Dziedziczenie przez małżonka i rodziców spadkodawcy 11
1.1.1.4. Dziedziczenie przez rodziców spadkodawcy 12
1.1.1.5. Dziedziczenie przez rodziców i rodzeństwo (zstępnych rodzeństwa) spadkodawcy 12
1.1.1.6. Dziedziczenie przez małżonka, rodziców, rodzeństwo (zstępnych rodzeństwa) spadkodawcy 13
1.1.1.7. Dziedziczenie przez małżonka samodzielnie 13
1.1.1.8. Dziedziczenie przez dziadków i zstępnych dziadków spadkodawcy 13
1.1.1.9. Dziedziczenie przez pasierbów 14
1.1.1.10. Dziedziczenie w przypadku przysposobienia 14
1.1.1.11. Dziedziczenie przez gminę lub Skarb Państwa 14
1.1.1.12. Pozostałe zasady dziedziczenia – wyłączenia 15
1.1.1.13. Dziedziczenie w przypadku rozdzielności majątkowej 15
1.2. Nabycie spadku 15
1.2.1. Przyjęcie i odrzucenie spadku 15
1.2.1.1. Przyjęcie lub odrzucenie spadku – zmiany od 18 października 2015 r. 18
1.2.1.2. Złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku u notariusza 19
1.2.1.3. Złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w sądzie 19
1.2.2. Wyjawienie przedmiotów spadkowych 21
1.2.2.1. Wykaz i spis inwentarza 21
1.2.2.2. Wykaz inwentarza a długi spadkowe – zmiany 25
1.2.3. Niegodność dziedziczenia, wydziedziczenie i uznanie za niegodnego dziedziczenia 25
1.2.3.1. Niegodność dziedziczenia 26
1.2.3.2. Wydziedziczenie 27
1.2.3.3. Zachowek 28
1.2.3.4. Zrzeczenie dziedziczenia 31
1.2.4. Stwierdzenie nabycia spadku 31
1.2.4.1. Notarialne poświadczenie dziedziczenia 32
1.2.4.2. Postępowanie spadkowe w sądzie 38
1.3. Dział spadku 39
1.3.1. Umowny dział spadku 39
1.3.1.1. Forma umowy o dział spadku 40
1.3.1.2. Koszty działu spadku 41
1.3.2. Sądowy dział spadku 42
1.4. Podatek od spadku 44
1.4.1. Zakres opodatkowania 44
1.4.2. Zwolnienia podatkowe i kwota wolna od podatku 45
1.4.2.1. Ulga mieszkaniowa 47
1.4.3. Obowiązki spadkobierców w zakresie podatku od spadków i darowizn 47
1.4.4. Dziedziczenie przez najbliższą rodzinę – warunki zwolnienia podatkowego 48
1.4.5. Brak zwolnienia podatkowego 56
1.4.6. Wysokość podatku 65
1.4.7. Rozliczenie podatku 66
1.5. Spadki i dziedziczenie z elementem zagranicznym 66
1.5.1. Prawo właściwe dla spadku 67
1.5.2. Wybór prawa właściwego dla spadku 68
1.5.3. Jurysdykcja spadkowa 69
1.5.4. Umowa prorogacyjna 69
1.5.5. Dokumenty poświadczające dziedziczenie „międzynarodowe" 70

2. TESTAMENTY 71

2.1. Testamenty – uwagi ogólne 71
2.2. Rodzaje testamentów 72
2.2.1. Testament własnoręczny (holograficzny) 73
2.2.1.1. Nieważność testamentu własnoręcznego 73
2.2.2. Testament notarialny 74
2.2.2.1. Nieważność testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego 75
2.2.3. Testament alograficzny 75
2.2.3.1. Nieważność testamentu alograficznego 76
2.2.4. Testament ustny 77
2.2.4.1. Nieważność testamentu ustnego 78
2.2.5. Testament podróżny i wojskowy 79
2.3. Co może zrobić, a czego powinien unikać w testamencie spadkodawca 80
2.4. Kto może być powołany do spadku 80
2.5. Informacje zamieszczane w testamencie 81
2.6. Zmiana i odwołanie testamentu 82
2.7. Przechowywanie testamentu 83

3. DAROWIZNY 85

3.1. Darowizna czy testament 85
3.2. Forma darowizny 85
3.3. Darowizna nieruchomości 87
3.3.1. Gdzie mieszkać po dokonaniu darowizny 87
3.3.2. Służebność osobista 87
3.4. Darowizna przedmiotów objętych małżeńską wspólnością ustawową 88
3.5. Darowizna na rzecz małoletnich dzieci 88
3.6. Odwołanie darowizny 89
3.7. Darowizna a opieka 91
3.8. Opodatkowanie darowizn 92

4. ODPOWIEDZI NA PYTANIA CZYTELNIKÓW 93

4.1. W jaki sposób rozliczyć podatek od sprzedaży mieszkania odziedziczonego po zmarłym małżonku 93
4.2. W jaki sposób ma rozliczyć podatek od sprzedaży nieruchomości rodzeństwo, jeżeli w wyniku działu spadku przypadła ona tylko jednemu z nich 94
4.3. Jak ustalić wysokość podatku ze sprzedaży odziedziczonej nieruchomości, jeżeli pozostałym spadkobiercom wypłacono zachowek 95
4.4. Czy nagrodę roczną i jubileuszową należy wypłacić wdowie po zmarłym pracowniku 96
4.5. Czy podatkowi od spadków i darowizn podlega kwota niewchodząca do masy spadkowej 96
4.6. Czy przy darowiźnie przedsiębiorstwa wystąpi podatek od czynności cywilnoprawnych 97

Spadki, testamenty, darowizny – po zmianach

Od 18 października 2015 r. zmieniły się zasady składania oświadczeń o przyjęciu spadku. Obecnie w przypadku niezłożenia przez spadkobiercę takiego oświadczenia w wymaganym 6-miesięcznym terminie uznaje się, że przyjął on spadek z dobrodziejstwem inwentarza.
Ponadto, od 17 sierpnia 2015 r. w testamencie spadkodawca może wskazać jego ojczyste prawo jako właściwe do rozpatrywania jego spraw spadkowych po śmierci. Takie rozwiązanie może być przydatne w przypadku osób zamieszkałych zagranicą, które jednak chciałyby, aby w przyszłości jego sprawy spadkowe podlegały prawu polskiemu. Nowością również jest możliwość sporządzenia europejskiego aktu poświadczenia dziedziczenia, które pozwoli spadkobiercom na wykazanie praw do spadku znajdującego się także poza granicami kraju.
Przy dokonywaniu czynności na wypadek śmierci lub innych rozporządzeń majątkiem ważne jest, aby zadbać o prawidłowe i skuteczne sporządzenie testamentu i darowizny.

1. Spadki

Spadek jest ogółem praw i obowiązków zmarłego o charakterze cywilnoprawnym. Sposób dziedziczenia zależy od tego, czy spadkodawca sporządził testament, czy też nie. Jeżeli nie było testamentu, całość spadku podlega dziedziczeniu ustawowemu, czyli według reguł ustalonych w Kodeksie cywilnym. Ważne jest również to, że dziedziczenie odbywa się na podstawie przepisów obowiązujących w chwili otwarcia spadku, czyli śmierci spadkodawcy.

Prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób, które uprawnione są do dziedziczenia.

Do spadku nie należą prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

Na spadek składa się więc ogół praw i obowiązków zmarłego o charakterze cywilnoprawnym.

Przy ustalaniu, czy dane prawo lub obowiązek należą do spadku, bierze się pod uwagę następujące cechy:

- cywilnoprawny charakter (czyli wyłączone są np. niektóre obowiązki administracyjne, podatkowe ściśle związane z osobą zmarłego, jednak nie dotyczy to odpowiedzialności za podatki, jeżeli spadkobierca spadek przyjął),
- majątkowy charakter (prawa o charakterze majątkowym, nie osobiste),
- brak ścisłego powiązania z osobą zmarłego, czyli brak osobistego charakteru,
- dane prawo lub obowiązek nie przechodzi na daną osobę bez względu na to, czy jest ona spadkobiercą.

Do najczęściej spotykanych i najważniejszych praw, które wchodzą do spadku, należą prawa rzeczowe. Zalicza się do nich m.in.:

- prawo własności rzeczy (zarówno ruchomych, jak i nieruchomości),
- prawo użytkowania wieczystego,
- ograniczone prawa rzeczowe, np. służebności gruntowe,
- własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu w spółdzielni mieszkaniowej.

Do praw rzeczowych wchodzących w skład spadku można także zaliczyć roszczenia windykacyjne (o wydanie właścicielowi rzeczy) i negatoryjne (o zaprzestanie/zakazanie naruszania własności) czy prawa i obowiązki wynikające ze stosunku sąsiedztwa.

Wśród praw, które przechodzą na spadkobierców, warto wskazać na prawo do zwrotu nadpłaty podatku dochodowego przysługujące zmarłemu podatnikowi, które przechodzi na jego spadkobierców (uchwała SN z 21 marca 1996 r., III AZP 39/95, OSN 1996, nr 19, poz. 280).

Do spadku wchodzą również m.in. należne wynagrodzenie za pracę i roszczenie o ekwiwalent za niewykorzystany urlop zmarłego pracownika.

Tabela1. Przykładowy wykaz rzeczy i praw – wchodzących lub nie wchodzących w skład spadku

Do spadku wchodzą m.in.:	Do spadku nie wchodzą m.in.:
1	2
■ własności rzeczy ruchomych i nieruchomości, użytkowanie wieczyste, ograniczone prawa rzeczowe (służebności gruntowe), hipoteka i zastaw (łącznie z zabezpieczonymi przez nie wierzytelnościami), ■ służebność osobista mieszkania, jeżeli umówiono się, że przysługiwać ona będzie dzieciom, małżonkowi i rodzicom zmarłego, ■ spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego, spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego i prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej, ■ ekspektatywa spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, obejmująca roszczenie o ustanowienie prawa, ■ ekspektatywa ustanowienia odrębnej własności lokalu, ekspektatywa nabycia użytkowania wieczystego powstająca w sytuacji, gdy została zawarta umowa o ustanowienie tego prawa, ale uprawniony zmarł przed dokonaniem jego wpisu w księdze wieczystej, ■ posiadanie rzeczy, ■ prawo do żądania zwrotu wywłaszczonej nieruchomości, ■ roszczenie samoistnego posiadacza o wykup działki gruntu, na której wzniósł budynek (tzw. budowa na cudzym gruncie), ■ prawa i obowiązki ze zlecenia dla zleceniodawcy; – śmierć zleceniodawcy nie powoduje – co do zasady – wygaśnięcia zlecenia, chyba że umówiono się inaczej, – śmierć przyjmującego zlecenie po wykonaniu zleconej mu czynności nie powoduje wygaśnięcia całej umowy zlecenia i nie pozbawia dającego zlecenie tego, co zostało dla niego nabyte przez zleceniobiorcę, także wtedy, gdy działał on w imieniu własnym. W tym ostatnim przypadku przechodzi na spadkobierców zleceniobiorcy obowiązek przeniesienia nabytego przez spadkodawcę prawa na zleceniodawcę, ■ obowiązek zwrotu odszkodowania za wywłaszczoną nieruchomość powstały jeszcze za życia spadkodawcy i niewykonany przed jego śmiercią, ■ prawa i obowiązki wynikające z umowy określającej sposób korzystania z rzeczy wspólnej przez współwłaścicieli, ■ roszczenie o pieniężne zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, gdy zostało uznane na piśmie albo gdy poszkodowany za życia wytoczył powództwo, ■ prawo pracownika do nieodpłatnego nabycia akcji, ■ wierzytelności wynikające m.in. ze stosunków umownych, bezpodstawnego wzbogacenia, czynów niedozwolonych (w których to stosunkach uprawnionym wierzycielem był spadkodawca), np. roszczenie o wykonanie umowy, zawarcie umowy przyrzeczonej w wykonaniu umowy przedwstępnej, prawo do odstąpienia od umowy, zatrzymania zadatku, zwrotu korzyści z bezpodstawnego wzbogacenia, roszczenie o naprawienie szkody majątkowej z tytułu czynu niedozwolonego, prawo pierwokupu,	■ służebności osobiste, ■ zapis windykacyjny, ■ sposób wykonywania przez spadkodawcę uprawnień wynikających ze współposiadania rzeczy wspólnej, np. nieruchomości, ■ prawa i obowiązki wynikające z pełnomocnictwa gasnącego z chwilą śmierci, ■ roszczenie o wypłatę kredytu, ■ roszczenie o pieniężne zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, ■ obowiązek zwrotu odszkodowania lub nieruchomości zamiennej, uzyskanych za wywłaszczoną nieruchomość, powstały po otwarciu spadku, ■ umowa o dzieło, której wykonanie zależy od osobistych przymiotów przyjmującego zamówienie, rozwiązuje się wskutek śmierci wykonawcy dzieła; jednak jeżeli materiał był własnością przyjmującego zamówienie, a dzieło częściowo wykonane przedstawia, ze względu na zamierzony cel umowy, wartość dla zamawiającego, spadkobierca przyjmującego zamówienie może żądać, żeby zamawiający odebrał materiał w stanie, w jakim się znajduje, za zapłatą jego wartości oraz odpowiedniej części wynagrodzenia, ■ suma ubezpieczenia przypadająca uprawnionemu, ■ dyspozycja wkładem na wypadek śmierci dotycząca rachunku bankowego, ■ prawo do alimentów i obowiązek alimentacyjny, ■ prawa i obowiązki ściśle związane z osobą wspólnika spółki cywilnej i jego członkostwem w spółce, jeżeli w umowie inaczej nie zastrzeżono, ■ prawo do renty, ■ prawo dożywocia oraz uprawnienie do żądania rozwiązania umowy dożywocia.

1	2
■ prawa i obowiązki wynikające z pełnomocnictwa niegasnącego na wypadek śmierci, ■ prawa i obowiązki związane ze stosunkiem pracy zmarłego pracownika, m.in.: wymagalne w chwili śmierci pracownika wynagrodzenie za pracę, ekwiwalent za niewykorzystany urlop, prawo do jednorazowego odszkodowania pieniężnego z tytułu wypadku przy pracy po pracowniku, który zmarł wskutek tego wypadku, ■ prawa majątkowe, np. prawo do wkładu związane ze stosunkiem członkostwa w spółdzielni, ■ prawa i obowiązki spadkodawcy w ramach stosunków pracy z pracownikami zatrudnionymi przez zmarłego – w przypadku śmierci spadkodawcy prowadzącego działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji takiej działalności oraz wszelkie prawa i obowiązki o charakterze cywilnoprawnym z działalnością tą związane, nie gasnące z chwilą śmierci prowadzącego działalność, ■ do spadku mogą wejść udziały w spółce z o.o., prawa z akcji w spółce akcyjnej, w spółce cywilnej spadkobiercy wspólnika mogą wejść w jego miejsce; przypadki dziedziczenia oraz możliwości wyłączenia określają przepisy Kodeksu spółek handlowych i Kodeksu cywilnego (spółka cywilna), ■ prawa wynikające z papierów wartościowych, np. z weksla lub czeku, ■ prawa kształtujące oraz roszczenia, np. prawo do przyjęcia oferty, którego nie dokonał za życia zmarły, uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu lub groźby, odwołania darowizny, żądania uznania umowy za bezskuteczną, ustalenia nieważności umowy po śmierci strony, która złożyła oświadczenie woli w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji, i wyrażenie woli, potwierdzenia czynności prawnej dokonanej przez rzekomego pełnomocnika, prawo odkupu i prawo pierwokupu, ■ sytuacje prawne, np. przedawnienie, zasiedzenie i terminy zawite biegną nadal po śmierci spadkodawcy na rzecz jego spadkobiercy lub przeciwko niemu, ■ długi spadkowe – np. obowiązek zwrotu pożyczki, przedmiotu użyczenia, zapłaty wymagalnego czynszu, zapłaty wymagalnych rat renty lub alimentów, zwrotu przedmiotu darowizny w razie jej skutecznego odwołania, przedmiotu przechowania, użyczenia, wykupu weksla, obowiązek wydania przedmiotu użytkowania, ■ długi spadkowe – np. koszty pogrzebu, w zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku; koszty leczenia spadkodawcy, opieki nad nim, jego utrzymania, koszty związane z jego ostatnią chorobą poprzedzającą zgon, ■ długi spadkowe – np. koszty postępowania spadkowego: koszty zabezpieczenia spadku, spisu inwentarza, ogłoszenia testamentu, powołanie wykonawcy testamentu, zarządu majątkiem spadkowym, wynagrodzenie wykonawcy testamentu i kuratora spadku.	

SŁOWNICZEK

Otwarcie spadku

Pojęcie prawa spadkowego oznaczające datę, z którą spadkobierca nabywa spadek – kluczowa dla całego postępowania spadkowego. Chwilą otwarcia spadku jest moment śmierci spadkodawcy.

Spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku, czyli śmierci spadkodawcy. Jest to moment rozpoczęcia procesu spadkowego, który w zależności od aktywności spadkodawców może trwać przez pewien czas i zakończyć się uzyskaniem aktu poświadczenia dziedziczenia lub postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, a następnie działem spadku. Spadkobiercy mogą jednak po śmierci bliskiej osoby nie podejmować przez wiele lat żadnej aktywności, trzymając sprawę spadkową po zmarłym w uśpieniu, jednak w którymś momencie może się okazać, że zakończenie spraw spadkowych jest niezbędne. Może też się zdarzyć, że w przypadku niepodejmowania działań pojawią się wierzyciele, którzy będą dochodzić swoich praw do spadku.

Postępowanie spadkowe może być prowadzone zarówno przez sąd, jak i przed notariuszem.

Warto pamiętać, że do czynności w postępowaniu spadkowym, które należą do zakresu działania sądów, wyłącznie właściwy jest sąd ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy.

PRZYKŁAD 1

Jan Kowalski zmarł 17 października 2015 r. i ostatnio mieszkał w Piotrkowie Trybunalskim przy ul. Warszawskiej 15. W związku z tym właściwym sądem do przeprowadzenia postępowania spadkowego jest Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim właściwy ze względu na miejsce zamieszkania.

Gdyby zdarzyło się, że nie można ustalić miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy (zmarłego) w Polsce, wówczas właściwy jest sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część (sąd spadku).

Jeżeli nie można określić ani ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, ani miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część, to sądem spadku jest sąd rejonowy dla m.st. Warszawy.

Niestety, postępowanie spadkowe często powoduje kłótnie pomiędzy spadkobiercami. Nie wszyscy spadkobiercy byli w bliskich kontaktach ze spadkodawcą, część ma wątpliwości, jakie składniki majątku zostawił po sobie zmarły. Wówczas warto zwrócić się do sądu celem zabezpieczenia spadku. Właściwy w tym zakresie jest sąd, w którego okręgu znajdują się rzeczy będące w chwili otwarcia spadku (chwili śmierci) w posiadaniu spadkodawcy. Jeżeli przedmiotem zabezpieczenia mają być prawa majątkowe należące do spadkodawcy w chwili otwarcia spadku, sądem właściwym jest sąd właściwości ogólnej osoby zobowiązanej z tytułu tego prawa, a gdy takiej osoby nie ma – sąd, w którego okręgu znajduje się przedmiot świadczenia lub prawa. Jeżeli wykonanie prawa majątkowego jest związane z posiadaniem dokumentu, właściwy jest sąd, w którego okręgu znajduje się ten dokument.

Z wnioskiem o zabezpieczenie spadku może zgłosić się każdy, kto uprawdopodobni, że jest spadkobiercą, uprawnionym do zachowku lub zapisobiercą. Ponadto wniosek taki może złożyć wykonawca testamentu, współwłaściciel rzeczy, współuprawniony co do praw pozostałych po spadkodawcy, wierzyciel mający pisemny dowód należności przeciwko spadkodawcy oraz Skarb Państwa reprezentowany przez naczelnika właściwego urzędu skarbowego.

PRZYKŁAD 2

Spadkodawca pozostawił testament, z którego wynika, że cały majątek, w tym kolekcję srebrnych cukiernic z końca XIX w., przeznaczył swojemu przyjacielowi. Córka spadkodawcy dowiedziała się, że kolekcja ta ma być w najbliższym czasie sprzedana, dlatego jako uprawniona do zachowku ma prawo do złożenia wniosku do sądu celem zabezpieczenia spadku.

1.1. Kto i ile dziedziczy – zasady dziedziczenia

Powołanie do spadku może nastąpić z ustawy (według zasad wynikających z Kodeksu cywilnego) albo z testamentu (zgodnie z wolą spadkodawcy – testatora).

Z ustawy można dziedziczyć cały spadek lub jego część. Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku wystąpi wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy (w testamencie) albo gdy żadna z osób, które powołał, nie będzie chciała (np. odrzuci spadek) lub nie będzie mogła być spadkobiercą (np. zostanie uznana za niegodną dziedziczenia).

Ustawowe dziedziczenie co do części spadku, co do zasady, następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy albo gdy którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Spadkobierca może spadek przyjąć bądź odrzucić, bądź nie składać żadnego oświadczenia woli (w obecnym stanie prawnym obowiązującym od 18 października 2015 r. uznaje się wtedy, że przyjmuje on spadek z dobrodziejstwem inwentarza).

1.1.1. Zasady dziedziczenia ustawowego

Krąg spadkobierców ustawowych i kolejność powoływania ich do dziedziczenia określają przepisy ustawy z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (j.t. Dz.U. z 2014 r. poz. 121 ze zm.). Wprawdzie dziedziczenie z testamentu ma pierwszeństwo przed dziedziczeniem z ustawy, to jednak najczęstszym tytułem powołania do spadku jest właśnie ustawa.

Przy dziedziczeniu ustawowym ustalenie kręgu spadkobierców ustawowych opiera się na dorozumianej woli spadkodawcy co do dziedziczenia po nim, ponieważ skoro nie pozostawił testamentu, to tym samym nie chciał zmieniać zasad dziedziczenia ustawowego.

Poniżej została przedstawiona kolejność dziedziczenia z ustawy – ze zwróceniem uwagi na sytuacje nietypowe.

1.1.1.1. Dziedziczenie przez małżonka i dzieci spadkodawcy

Spadkobiercami ustawowymi powołanymi w pierwszej kolejności do dziedziczenia są dzieci zmarłego i jego małżonek. Z ustawy dzieci zmarłego i jego małżonek dziedziczą w częściach równych. Trzeba jednak podkreślić, że udział małżonka przy dziedziczeniu ustawowym nie może być mniejszy niż jedna czwarta całości spadku. Oznacza to, że jeżeli dzieci jest więcej niż troje, to udział małżonka będzie wynosić jedną czwartą część, zaś dzieci będą dziedziczyć po równo w pozostałych trzech czwartych częściach. Jeżeli dziedziczyłby małżonek i jedno dziecko – dziedziczyliby spadek po połowie.

PRZYKŁAD 3

Spadkodawca zmarł, pozostawiając małżonkę i czworo dzieci. Nie sporządził przy tym testamentu, w którym wskazałby inne osoby dziedziczące po nim bądź w innych udziałach, nie wyłączył też nikogo od dziedziczenia po nim. W tej sytuacji małżonce przysługuje udział wynoszący 1/4 część, zaś udział wynoszący 3/4 części spadku podzielony będzie pomiędzy czworo dzieci zmarłego.

SŁOWNICZEK

Zstępni
Zstępni to pojęcie używane na gruncie polskiego prawa cywilnego (głównie w prawie spadkowym) i w prawie podatkowym (np. w ustawie o podatku od spadków i darowizn) na określenie potomków, to jest dzieci, wnuków, prawnuków itd. Osoby te spokrewnione są w linii prostej.

Wstępni
Wstępni to pojęcie używane na gruncie polskiego prawa cywilnego (głównie w prawie spadkowym) i w prawie podatkowym (np. w ustawie o podatku od spadków i darowizn) na określenie przodków, to jest rodziców, dziadków, pradziadków itd. Osoby te spokrewnione są w linii prostej.

Jeżeli dziecko spadkodawcy zmarło przed spadkodawcą, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego dzieciom (czyli wnukom spadkodawcy) w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio w sytuacji, kiedy wnuk spadkodawcy zmarł przed spadkodawcą, wówczas udział spadkowy, który by przypadał wnukowi spadkodawcy przypada jego dzieciom (czyli prawnukom spadkodawcy), itp.

PRZYKŁAD 4

Spadkodawca zmarł, nie pozostawiając testamentu. Z ustawy spadek dziedziczą: małżonek i zstępni. Zmarły miał jedno dziecko, które umarło jednak rok przed jego śmiercią. Zmarły syn miał z kolei dwoje dzieci. Jedno z nich nie dożyło śmierci dziadka, ale miało córkę. W tej sytuacji spadek dziedziczą: małżonek zmarłego w 1/2 części oraz zstępni dziecka spadkodawcy w 1/2 części. Zstępny wnuczek spadkodawcy ma prawo do 1/4 części spadku, zaś zstępna drugiego nieżyjącego wnuczka, czyli prawnuczka – do pozostałej 1/4 części spadku.

UWAGA

Jeżeli nie ma testamentu – w przypadku braku zstępnych pozostały przy życiu małżonek spadkodawcy dziedziczy spadek razem z innymi krewnymi spadkodawcy. Cały spadek przypadnie małżonkowi spadkodawcy wówczas, gdy w chwili śmierci spadkodawca nie będzie miał zstępnych, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa.

Dziedziczyć może także dziecko, które jeszcze się nie urodziło, ale było już poczęte w chwili śmierci spadkodawcy, pod warunkiem że urodzi się żywe. Może to być zarówno dziecko spadkodawcy, jak i jego wnuk (w sytuacji gdy np. dziecko spadkodawcy będące rodzicem dziecka nienarodzonego, ale już poczętego w chwili śmierci spadkodawcy, odrzuci spadek).

1.1.1.2. Dziedziczenie przez dzieci spadkodawcy

Co do zasady dzieci spadkodawcy dziedziczą razem z żyjącym małżonkiem spadkodawcy (czyli ojcem lub matką bądź małżonkiem rodzica, odpowiednio macochą lub ojczymem), w częściach równych, przy czym udział spadkowy małżonka zmarłego nie może być mniejszy niż jedna czwarta część. Jeżeli jednak spadkodawca w chwili śmierci był stanu wolnego (nie miał współmałżonka), a posiadał dzieci, to wówczas dzieci spadkodawcy dziedziczą samodzielnie w częściach równych. Należy przy tym podkreślić, że w polskim prawie spadkowym nie ma rozróżnienia na dzieci z małżeństwa i dzieci pozamałżeńskie. Wszystkie dzieci spadkobiercy mają równe prawa do dziedziczenia. Nie można ich także pomijać przy składaniu oświadczeń spadkowych, gdyż w przeciwnym razie, w przypadku dowiedzenia się o stwierdzeniu nabycia spadku lub sporządzeniu aktu poświadczenie dziedziczenia bez ich udziału, możliwe będzie podważenie takich czynności i dokonanie prawidłowego poświadczenia dziedziczenia lub stwierdzenia nabycia spadku. Ponadto osoby składające oświadczenia spadkowe niezgodnie z prawdą, jeżeli zataiły fakt istnienia pozamałżeńskich dzieci spadkodawcy, będą podlegać odpowiedzialności karnej. O takiej odpowiedzialności za składanie fałszywych oświadczeń notariusz i sąd uprzedzają składających oświadczenia.

Również w tym przypadku, jeżeli dziecko spadkodawcy zmarło przed spadkodawcą, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego dzieciom (czyli wnukom spadkodawcy) w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio w sytuacji, kiedy wnuk spadkodawcy zmarł przed spadkodawcą, wówczas udział spadkowy, który przypadałby wnukowi spadkodawcy, przypada jego dzieciom (czyli prawnukom spadkodawcy), itp.

PRZYKŁAD 5

Przy spisywaniu przed notariuszem protokołu dziedziczenia osoby zainteresowane uzyskaniem aktu poświadczenia dziedziczenia: żona i córka zmarłego oświadczyły, że nie ma innych osób, które by dziedziczyły razem z nimi. Mimo iż wiedziały, że zmarły miał pozamałżeńskie dziecko, zataiły ten fakt. Po jakimś czasie syn zmarłego dowiedział się o sporządzeniu aktu poświadczenia dziedziczenia, w którym nie został uwzględniony jako spadkobierca. Wystąpił do sądu o uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia i stwierdzenie nabycia spadku, również na jego rzecz, w tym przypadku w 1/3 części. Dodatkowo w tej sytuacji żona i córka zmarłego mogą ponosić odpowiedzialność karną za składanie fałszywych oświadczeń spadkowych.